

prepustil lep prostorček, da se na njem prične sadni vrt. Hvala mu! Gotovo so ti nauki revnim belim Kranjcem prav po vseči, in kakor mi mislimo, tudi tista prava pot, ki budi zaupanje do ljudskih šol. Kjer šola ponuja djansko korist, ni se treba bati, da je ne bi po svoji moči podpiral prosti, tudi revni kmet. Konec svojega sestavka marljivi gosp. ravnatelj Jakob Gros toži, da črnomaljska občina še ni sezidala hiše učiteljem, ampak da plačuje do 300 gold. na leto za njih stanovanja. Ako dolgo tako ostane, izdalo se bo sčasoma toliko, kolikor bi stala hiša, ktere pa vendar po tem potu ne bo. Pa kaj — ker je ondašnji svet tako reven! Toraj se obrača do domorodcev s premoženjem obdarovanih sploh, zlasti do njih, ki so v tamošnjih krajih nabrali si premoženja (in menda taki premožnjaki niso ravno bele vrane!) z milo prošnjo, da bi v ta namen blagovoljno kaj podarili revnim Črnomalcem. Naj bi besede njegove ne bile glas vpijočega v puščavi! — Učencev štela je ta učilnica v vseh 4 razredih 261. Priimki in krajine imena so popolnoma pravilno pisani. — Iz Črnomlja skoz Novomesto gredé, pogledali smo tudi v ondašnjo „Hauptschule“, pa zapazili smo v njeni „Classification“ slovenske Buz-, Pel-niz- in Sheniz-harje. Toda saj nismo nič drugega pričakovali od učilnice, v čegar 4. razredi se uči „bloss das slovenische Lesen als solches.“

2. Ipavska glavna šola.

Začetnica šolskih sporočil namesti samih „perijoh“ razposlala je 4. septembra drugo svoje sporočilo, kteremu na čelu stoji izvrstni vvod s prislovom: „Besedica starišem po dokončanem šolskem letu 1864.“ V njem vrli gosp. ravnatelj L. Hiti starišem daje nekoliko najvažnejših opominov o domači izreji otrok in o pripomočkih, s kterimi stariši sami lahko pospešijo šolski uk, in sicer: da otroke, predno jih sprejme šola, pripravljajo na šolski uk, zlasti pa, da se potem, ko jih pošljejo v šolo, v vseh rečeh vjemajo z učitelji ter jih podpirajo v težkem njihovem poslu. Važne te opomine sklepajo besede sv. Krizostoma: „Stariši! Vi ste aposteljni svojih otrok, vaša hiša je vaša cerkev; ako duhovni in svetni učeniki morajo nad njihovimi dušami čuti in o njih odgovor dajati, kolikanj bolj vi, stariši, kterim je izreja še posebno izročena, kterim je Bog dal nježno mladino v hišo, da jo lože vladate.“ V spregledu šolskih predmetov nahajajo se le navadni nauki glavnih šol. Ali ne bi bilo ipavski dolini na korist, ako bi se kaka ura tudi vino- in sadjoreji odločila? — Učencev našteva nam 383.

Jugoslavenstvo.

* „Iz Jugoslavije, putnički zapisci od godine 1858“ se zove knjiga, ko jo bode izdal na slovstvenem polji neutrudljivi in slavenskemu svetu dobro znani gospod Emil Čakra v Novem Sadu. Ravnokar je izdal poziv na naročbo te knjige, kteri, 16—18 pól debeli in tiskani na lepem papirji, bode cena le 60 krajc. — Priporočamo to knjigo tudi našim Slovencem toliko bolj, ker razun zgodovinskih, zemljo- in narodopisnih, umetniških in družih črtic iz Ogerske, doljne Avstrije, Dalmacije, Črne gore, iztočne Arbanije, hrvaškega Primorja, vojaške Granice, Hrvaške, Slavonije in Bosne, bode obsegala tudi Štajarsko, Kranjsko, Koroško in Istro. Potopis ta tedaj ne bode samo zabaven (kratkočasen), temuč tudi poučen. Ker začne knjiga izhajati že do sv. Luka tega leta, naj se podviza vsak, kdor je želi, da brž pošlje naročnino (60 kr.) v Novi Sad (Neusatz) g. izdatelju ali pa vredništvu „Napredka.“

Domorodne pisma.

1. pismo.

—M— Trdil mi je mlad prijatelj, da ni mu večega veselja na svetu, kakor brati svoj lastni spisec natisnjen v kakem časniku. Ne misli pa, neznani bravec, da tudi mene ta sla žene vrvati se med časnikarske pismarje. Vodi me edino le želja, to pisati, kar bi ti rad bral, in tako pisati, da bi se branje tebi tako dopadlo, kakor meni pisanje. Tirjam tedaj predrzno veliko, pa povem ti: preveč ne pričakuj!

Nihče se ne more oprostiti svojih okoliščin, v kterih živi. Borim se z dolгим časom, kakor bolnik z boleznijo; dolgčas je pa kužne narave. Nekdaj je bilo drugače. Bival sem v velikem mestu polnem veselja in novic, polnem gibanja in razgrajanja, in kar je bilo največ vredno, polnem prijatlov in tovaršev. Vsaki dan sem vidil novih obrazov več kakor zdaj celo leto, in bral sem na dan več časnikov, kakor zdaj čujem pametnih besedi. Takrat bi pisanje bilo lahko in prijetno; zdaj pa redko pride dobra misel, in otrpne, predno prestopi iz glave na papir.

Mesto, mestice, mestice, malo mestice, majckino mestice! Toliko stopinj imén in pomenov ima komaj drug jezik, pa morebiti drugi narodje tudi nimajo tako majhnih mest, kakor mi Slovenci. Nisem še premišljeval, koliko narodu koristijo take male mesta, vendar smem predrzno reči, da velike mesta so bolj koristne.

Mesto, v ktero je mene osoda djala, in ktero čem tukaj hvalno popisati, pa ne vem, kam bi ga vvrstil; veliko ni, kakor se vidi; ako bi pa rekel, da je majhno, zameril bi se meščanom, ki trdijo, da je nekaj mest še manjših. Ima pa mesto nekaj hiš z nadstropjem, dve ali tri cerkve, eno loterijo za odraščene, eno šolo za deco, veliko več pa krčem, kakor jih je treba, pa bolj za domačine kakor ptujce, veliko, vendar premalo vina, malo, toda vendar še preveč knjig, malo gospôde, prav malo pravih človekov, kake tri ptujce bolj z duhom kakor s telesom; domači pa se delé v veliko množico takih, ki so Slovenci po naključji in v malo peščico tistih, ki vejo, da so, in kako da so Slovenci.

Ko sem se svoje dni modrosti polahkoma učil na šolskih klopéh, razlagal nam je temeljiti profesor, da se mesto od vasi posebno v tem razločuje, da so v mestih hiše po vrsti hiša k hiši prizidane. Ravno na tem sem svoje mesto spoznal kot mesto, ko so se moje oči prvič nad njim zavzele. Sčasoma sem pa našel tudi druge mestne posebnosti, kterih nekoliko hočem povedati.

Mestni prebivavci se zovejo „purgarji“, vaški ljudje pa so kmetje, „pavri.“ Ker noben jezik nima nepotrebnih besedi, bi se moralo soditi že po besedi, da so tudi mestjani drugačni, bolj olikani ljudje kakor vaščanje, da so sploh vsega drugega značaja. Prebivavci malih mest pa so sploh tako posebni, da zaslužijo tudi posebno ime: malomestjanov.

Nekoristno bi bilo razlagati, kako se razločujejo malomestjani od velikomestjanov, ker mi Slovenci nimamo mest, ki bi se šteti smele v vrsto velikih; toliko važniši je pa razloček med malimi mesti in vasmí, ker vse naše narodno življenje se giblje najbolj po vaséh in mesticah. Poglavitna lastnost malomestjanov je ta, da govorijo radi nemški. Popolnoma res je sicer, da skoraj vsi malomestjani nemški znajo samo za silo, in da večina mestjanov nemškega tudi za silo ne zná; vendar — ut deficient vires, tamen laudanda voluntas — voljo saj imajo dobro govoriti nemški, in če že ne prav nemški, saj nekak nemškemu podoben jezik. Ta govorica mojih mestjanov je dokaj kratov neusmiljeno mučila moje slo-

vensko uhó, ne pa zato, ker raji čujem domačo besedo, ampak zato, ker nemški rad poslušam takrat, kadar se govori prav in umevno. Da se tudi slovenski govori, ni treba dalje popisovati; kako bi se sicer mestjani razumeli med sabo. Vendar enojezični Slovenec „der Windische“ je nekako na nižji stopinji med mestnimi veljaki, kakor je rženi hleb za soršičinem.

Posebno lepa lastnost mojih malomestjanov je tudi mestjanski ponos. Proti velikomestjanu je moj mestjan celó ponižen, proti vaščanu pa tako ošaben, kakor noben velikomestjan. Anglež vedno kaže, da je prosti sin Albijonski; tako se tudi na malomestjanu precej vidi, da je malega mesta sin. Le škoda, da malomestjani svoj ponos izkazujejo samo takrat, kadar imajo z vaščani opraviti; vendar vedno lepo je viditi, s kako posebno visokostjo se malomestjan dotakne klobuka, kadar se mu vaščan odkrije; kako priljudnomoški smeh mu zaigra na ustnicah, kadar mu voščiš dobro jutro; kako diplomatičnoglauh je, ako ga nagovoriš, predno si se odkril; kratko zapovedalno je govorjenje, ako si se predrznil reči vi namesti purgarskega oni. Sploh se reči more, da se moško po koncu nosi glava, ktero ima marsikak skoraj samo zato, da klobuk na-njo deva. Pozabiti ne morem, kar sem nekdaš slišal. Tirjal je kmet od mestjana star in majhen dolg; kakor je pričakoval, plačila ni dobil, ter reče nekaj nevoljnih besedi; revni mestjan pa se kviško postavi in zavrne kmeta rekoč: kaj ti boš purgarja zmirjal!

Vendar tudi v mestu je dokaj nerodnih reči, kakor zunaj na kmetih „auf der Bäuerei“; pa naj ne govorim o tem, da se sosedom ne zamerim, ako jih kjerkoli primerjam ali celó v eno vrsto stavim s priprostimi kmeti, in da mi ne rekó: pojdi rakom žvižgat ali še kaj hujega. Pa malomestjani imajo dosti opravka s kmeti, ali prav za prav s kmetovanjem, in to jim je koristno, ker modri ljudje od nekdaš pravijo, da kmetovanje krotí strasti, blaži dušo in krepčá roke in celó srce. „Beatus ille, ki procul negotiis, paterna“ itd. je pisal že pred veliko stoletji slavni Rimljan. To koristi pa tudi meni: dokaj sem se kmetovavstva naučil; bolj vrednega se zdaj čutim svojih očakov, in bolje vem prerokovati nebeško vreme, kakor kdaj politično.

Svoje dni sem se, kakor je pri politikaših navada, pomenkoval pri kupici vina, ali bo odstopil ta ali uni minister, ali bomo dobili porotne sodbe, kdaj in kje bo zopet vojska, ali bodo kmali davki ponižani itd.; zdaj sedim ravno tako pri kupici vina, toda med bolj mirnimi sosedi, katerim je za politiko toliko mar, kakor za lanski sneg; odgovarjam in zagovarjam, pa beseduje se leto in dan le o vinu in polji, o konjih in volih, o kugi goveji in ovčji, in dnevne vprašanja so: ali bo jutri deževalo, da ne bo moč sená domú spraviti, ali bo v nedeljo pojedina pri kumu Malonovčiču, ali se je kaj opotekal sosed Kanosrebič, ko se je vračal od nograda, ali bodo delavci za manjo mezdo več delali, ali se bodo smele družinčeta kar domá kaznovati, odkar imamo ustavne naredbe itd.? Veliko reči bi sicer prav rad izvedil, ki me bolj mikajo, kakor ta vsakdanjost; marsikaj bi tudi rad povedal svojim sosedom, kar bi bolje vedil razložiti — pa nevarno je se spuščati v take reči, da ne bi kdo v jajcu našel dlake. — Vem, na priliko, da deca vsaki dan ob gotovi uri hodi v neko veliko hišo, in sklepam iz tega, da je v mestu šola; kaka pa je ta šola, povedati ne morem, ker se mestjani o njej nikoli ne pomenkvajo. Rad bi mestjanom željo obudil, tlak popraviti in za nočno svečavo tudi takrat skrbeti, kadar v pratiki ne stoji polna luna, rad bi jim razložil, kako koristno je tù in tam ob deževnih večerih, če človek plavati zná, pa ne vem, kako bi vrnil svoje besede med vedno drugačne pogovore. (Kon. prih.)

Kratkočasno berilo.

Harač.

Zgodovinsko-romantičen obraz.

Česki spisal Prokop Chocholoušek. Poslovenil Podgoričan.

(Dalje.)

Niso še razdoneli njihovi glasovi, že je blizo 12-leten mladenček pritekel na dvor: „Turki, Turki, pa pobirač skadarskega paša!“

„Kaj bi pa ta rad?“ — povpraševali so se.

„Vse eno“ — oglasil se je Djuro — „nič — le brž domú vsi, zato da Turek ne zapazi nič, da se ne izdamo. Podajte se, ponižajte se, kakor se niste še nobenkrat; saj bode kmali drugače.“

Brž so se razšli vsi, vsak na svoj dom; kakor bi trenil, tako hitro je bilo dvorišče prazno.

„Ivan!“ — obrnil se je Djuro k svojemu bratu — „ti si urnejši memo družih svojih bratov. Brž idi k Mandušiču, povedi mu, da je paša poslal pobirače in spremstvo ž njim; reci, naj brž razglasi to, pa da bi gubernator in Jurašković pohitela.“

Že je bil Ivan na cesti za Mandušičem.

„No, kako je?“ — vprašal je Djuro Ivana, ko je bil prišel še le čez dobre četrte ure nazaj.

„Jurašković je djál, naj mirujemo, dokler nam znamenja ne dadé po gorah.“

„Saj to sami vemo“ — zavrnil je Djuro — „menda Lazo misli, da smo tako nestrpljivi, ali ka-li? — No dobro! eden izmed nas, bratje, bode stražil, pa naj varuje: zmiraj mora gledati po gorah, kdaj dadé znamenje. Ha! ali slišite Turke, kako se deró, káko je to vpitje? moram naproti jim! samo — Bog in sv. Ivan, dajta mi toliko potrpežljivosti, da še ta pot pretrpim turške razžaljivosti, da mi kaka ostra beseda ne uide iz ust.“

Poldne je bilo že davno. Naglo se je dan k večeru nagibal pod temnim sivim nebom, s kterege so padale goste snežinke, kakor je bil Djuro napovedal že zjutraj — al Turki so bili še zmirom v Vihri.

„Vidiš!“ — djál je sredi starašinov Djuro pobiraču, ki je s čibukom v ustih pri kavi sedel v gorki njegovi hiši. Djuro je dobro vedil, kako mora častiti Turka, kako streči mu, da ne skalí njegove potrpežljivosti; ž njim prišle kavasove (desetnike) pa so častili, stregli jim v družih hišah. Dobro se je to pot godilo v Vihri desetnikom, in Djuro Martinović je govoril in vél se tako pokorno, da se je Turek prav čudil: samoljubno, mogočno si je gladil brado.

„Vidiš!“ — djál je Martinović — „tako je to od tačas, ko so naši izdani očetje zgubili svojo prostost, da mora Črna gora harač (davek) plačevati caru v Stambul; da ga dajamo že drugi teden po novem letu, potlej pa precej čez tri, štiri nedelje zopet.“

„Bog nam je priča, da je res tako!“ — potrdili so starašine.

„Prej je bilo tako, a zdaj pa ni več, pa tudi ne bode, bismillah!“ — odvrnil je Turek pobirač resno. Kavó je bil že izpil in čibuk tudi izkadil. „Ali mislite vi kavrinje, da se bode pravoverni moslem zmirom trudil po teh prokletih gorah v tacem snegu, kakor in kadar se bode ljubilo vam? Eh, to ne bode tako ne zanjaprej. Jasni paša je djál: „Naj plača harač to vražje ljudstvo“, zato morate dati ga zdaj! ali bi se radi ustavljali mogočnemu pašu, kaj? O ve revne gorske kune, kaj se vam zdi! Mashallah!“ — zavpil je jezno.

Djuro je zabrníl usta na stran; pa ugriznil se je v jezik, zato da mu ni kaka ostra zdrkníla ž njega. Popravljaj in natezal je pas na sebi z eno roko, ena pa mu je nevoljno igrála s handžarom; pa pobirač je

životu je siva. Ko so ruski kmetje bili še zemlji privezani sužnji, so vlivali vode v njih luknje, in ko so agroški prišli na dan, so jih pobili; gospodarji so kmetom za en rep dali eno kopejko. Ker je suštvo nehalo in kmeti agroškov ne lové, so se tako silno pomnožili.

Goveja kuga.

Dopis c. k. general-komande zagrebske od 2. dne t. m. nam ne donáša nič kaj veselih novíc o goveji, ovčji in kozji kugi.

V varaždinski polkovini vojaške granice je je več in je huja; tudi v sluinski (nam Kranjcem bližnji) polkovini je segla čez 5 novih vasi, tù je tudi veliko kóz in ovác zgrabila, celó na novo se je prikazala v Franc-Jožefovi polkovini.

V provincijalnem Hrvaškem je še v nekterih krajih zagrebske, kriške in požeške županije. Tudi na Turškem v Bosni je kuga spet hujsa.

Dokler pa v teh deželah ni konca kuge, smo mi zmiraj v veliki nevarnosti, posebno, ako je brezvestnih ljudi, ki skrivé vlačijo živino iz okuženih krajev v naše, in imamo pri nas nečimernih ljudi, kateri se je ne ogibljejo kot steklega psa.

V poslednjem listu smo omenili, da se je goveja kuga zatêpla že blizo Ljubljane in da v kantonu ljubljanske okolice je v Besnici, Zavogljem in v Sostrem; danes moramo žalibog dostaviti, da tudi v zgornjem Kašlju se je prikazala v dveh hlevih. Res, da viša vlada in okrajna gosposka na vso moč delata, kar postava velí, da se zatare strašna bolezen, in da se zato tudi gospodarju odkupljena živina pobija; al kaj pomaga samo skrb gosposkina, ako so ljudje sami nečimerni, da se ne zapró s svojo živino, — ako se ne ogibujejo okuženih hiš, hlevov in ljudi, — ako kokoši letajo po vasi, zahajajo pred in v kužne hleve, ondi brskajo in kugo domú nosijo, — ako psi in mačke lazijo okoli in prenašajo kugo, in zanemarjajo sto drugih rečí, ker ne verjamejo, da vsaki drobec, vsaka sapica more zatrositi kugo. In kaj more pomagati sama skrb gosposkina, ako taki nemarni ljudje še celó zagovarjajo svojo neumnost in nečimernost s tem, da pravijo, da je to volja Božja, ki jih tepe za njih hudobije, in da za tega voljo ni treba nič varovati se, ker se nič obvarovati ne dá! Taka vera je turška vera, ne pa kristjanska, ktera svojo nemarnost izgovarja z Božjo voljo. Bog je človeku pač tudi um in pamet dal, da se brani nadlogam, kolikor more, ne pa, da roke križem drží, kadar mu hiša gorí.

Kdor se zaprè s svojo živino na vse kraje in popolnoma, in zaprè tudi deklo, ktera streže živini tako, da tudi noben ponočnjak ne more k nji v vas, — tak zamore svojo živino zdravo obvarovati, če tudi vsa njegovih sosedov pocepa. Zato pa, ker se ta bolezen samo naleze, ne pomaga, ako se nalezbe ne varuje, nobena če prav najbolja klaja, nobeno zdravilo, nobeno kadílo, nobeno mazilo. Vse to je le prazno delo. Edini zapor je gotova pomoč.

Natoroznanske stvari.

Nektere avstralijske živali.

3.

Krilata léverica (*Belideus flaviventris*). *)

Léverica ji pravijo naselniki. Ta žival je strašno divja in boječa, živí pa povsodi po lesovih v Neu-Süd-Wal-u. Biva v drevesih. Če jo primeš, začne upiti in

vgriznila bi rada in vprasnila; pa tudi, kako ostre ima kremplje ta pošket, tako kakor mačka, in zobé hude. Avstralci jo jedó, ha! pa sej jedó vse, skor vsakoršno žival. Najprej jo opalijo, da posmodé dlako, potlej pa celo kuhajo, neki da zato, ker je mesó mnogo boljše potlej. Loviti jih znajo prav in kar za rep, z glavo jih pa ob drevo bijejo. Bojazljivka se brani sicer, rada bi šavsnila, ali predno more vgrizniti, že Avstralec ob drevo mahne ž njo, da reva kar zine in iztrepetá.

Da po drevji ometa, to se ji že na nogah vidi. Po tleh ne hodi lahko, na drevesu pa je tako presneto urna, kakor zares léverica.

Podnevi spí v kakem drevesu kje skrčena, ponoči pa okoli leta z drevesa na drevo. Bennet je vidil nektere, da so po šestdeset čevljev visoko z dreves skakale na tla, pa ni nič bilo zato nobeni.

V zaprtii ta žival tudi živí, pa se težko navadi, najlaže vendar, če ima dosti sladkorja ali kake drugače slaščice. Ko so bili to žival prvič prinesli na kraljevski vrt v Londonu, prav živa je bila tudi podnevi, zato ker je menda meglene dneve, kakoršni so v Londonu, imela za mrak, v Avstralii pa je vreme jasno.

Prosta živí ta léverica ob evkaliptih: ob cvetji, semenu in tudi ob mladikah. Tudi žuželek se ne brani. Ponoči, kadar je jasno, takrat jih kar cele trume gre na pašo: mladi in stari, naselnikom na vrtove, in skor vse poškodijo in opustošijo.

Barve je prav lepe. Po vrhi je sivočrna, na zatilniku ima lepo črne proge, na hrbtu in na krilih ob kraji. Rep ima valjast in črn, šopast, še nad čevljev dolg. Druga pa ni tako dolga, 8 palcev, daljša ne. Spodej je bela, na vratu rumenkasta, po nogah črna, nohtov pa belih. Rivca nima porastenega*), nog na podplatih tudi ne in ušes, skozi ktere se vidi. Dlaka je taka, kakoršna svila. S kožo vred rabi za kožuhovino. Podgoriški.

Domorodne pisma.

1. pismo.

(Konec.)

V sedanji sploh imenovani omikani dôbi naj povem tudi kaj o omiki malomestjanski. Kakor sem že rekel, šole popisati ne morem. O gospéh in gospodičinah bi vedil kaj povedati, pa nočem, da se ne zamerim, ker je med njimi nekaj lepih. Gotovo sicer vem, da ta spisec ne bo prišel nobeni gospej mojega mesta pred oči — pa utegnili bi se zgoditi, da bi jaz sam v slabosti lastne hvale kateri gospodičini pokazal ta list, in ona bi ga iz same ljubezni do mene od konca do kraja prebrala (kar je manj verjetno); kaka zamera bi potem bila! Vsa vera bi na mah bila zgubljena.

O omiki naših moških ali gospodov le malo povem, vendar vse kar vem. — Knjigovez malega bližnjega mesta mi je poredno tožil, da v mojem mestu nima nič zaslužka; to sem počasi tudi sam zapazil. Svaril me je tudi neki mestjan, ki brati zna, naj se ne ukvarjam s knjigami, ker branje oči slabí in sedanje knjige, posebno pa časniki, toliko laží in neumnosti trosijo po svetu, da celó pametnim ljudém glave mešajo. Kar se godí zunaj našega mesta, naših ljudi ne briga. Ta in uni si vendar dá kaj prebrati iz tistih časnikov, ki so Slovencem precej znani po posebni očetovski ljubezni, ktero imajo do nas, in čudno je, da se večidel vse verjame, kar je pisano nam nasprotnega, akoravno drugod pravijo, da večidel sedanji časnikarji trikrat lažejo, kadar dvakrat zinejo. Iz taci listov nabirajo moji mestjani vso politično modrost malomestjansko. Pri nas na Slo-

*) Fliegendes Eichhörnchen.

*) Pa ne poraščenega.

venskem ima beseda „Slovenec“ nekterim ljudem le političen pomen, ker nočejo vediti, čeravno dobro vejo, da je Bog narod vstvaril, kateri na Kranjskem, Štajarskem itd. biva in jezik govori, ki ga pisatelji že od nekdaj slovenski jezik zovejo (glej Linhart „Geschichte Krains II. Th.“ str. 180; glej Šafařík „Ankunft der Slaven“ str. 7.; glej Prismaž Truberjeve v Tibingu 1550 — tedaj pred več kot 300 leti natisnjene „Bifquice, is tih se ty mladi inu preprosti Sloveni mego lahfu vfratim zhasu brati nauzhit.“ itd.) in katerim je Slovenec bolj preklican, kakor radikalec, demokrat, rovár itd. Taki ljudje pa, ki niso se učili slovenščine v šolah, ki si pod narodom ne mislijo družega kakor priprostega kmeta, ki umeti ne morejo, da se slovenski ravno to pisati in govoriti more, kar v družih jezikih, in ki celó menijo, da to, kar se zdaj slovenski piše, je nov jezik, popolnoma nerazumljiv in tedaj nepotreben, tudi ne morejo razumeti, čemu se domorodci toliko prizadevajo za národno omiko in oliko, ter se čudijo, da vlada pušča slovenski jezik celó v šolah učiti!*) Vidi se iz tega, da so njih misli bolj po družih naučene kakor samostojno prevdarjane. Taki slovenski Nemci pa tudi o Nemcih nič bolje niso podučeni ne o njih državnih zadevah, ne o njih slovstvu; o Gotajcih vejo toliko kakor o Kitajcih, o Prusih toliko kakor o Rusih. Ali je Prešeren bil Nemec ali Göte Slovenec, jim je vse eno, in kdor bi jim kaj pripovedaval o teh velikanih, bi jim resnično kalil njihov javni zaspani mir. Da so ti ljudje Avstrijani, to sicer vejo; kaj pa pomeni, da so udje ustavne (konstitucijne) države, ne morejo razumeti, ker so državljani zgolj le iz prirojene navade. Narodne, državljanske, človečanske zavesti ne smeš iskati pri ljudéh, katerih dušni pregled ne seže dalj kakor razgled z njihovega zvonika.

Kakor Slovenci sploh so tudi moji mestjani radi dobre volje, in poliček rujnega vinca jim vdihne včas celó nekako domorodnost. Ako takrat slišijo slovenske zdravice, pesem slovensko ali govorjenje domače, prijazno slovensko, povzdigne se jim duh nad teló, in omeči se jim srce, kakor v mleku suha skorja. „Dulce est pro patria bibere“ pravijo. Kadar so tako židane volje, pravijo celó, da imajo čitavnico. Bora čitavnica! Prave čitavnice ustanoviti pa ni mogoče, ker mnogo mestjanov le za silo brati zná, celó celó malo pa jih zná slovenski brati; skoraj vsem pa bi bila pregrešna potrata, v taki dragini denar trositi za — nepotrebne slovenske časnike in knjige!

Tako je vsak tak le modrijan sam za-se; tako gleda svet skozi svoje očale, ki so tako stare in motne, da so že vid izgubile; mestice njegovo mu je sreda vsega svetá; kar je zunaj tega ozidja, za to mu ni mar; vse je prazno in nečimrno, kar se ne dá precej v denarjih preceniti; misel, ki dušo nad telo povzdigne, je neumna in smešna; obrača se le za-se; národ mu je ničla.

Da bi popisal vse posebnosti svojega mestica, potreboval bi dokaj papirja, in prizadevanje moje bi morebiti ne bilo vredno pet kapljic črnila. Pa saj boš, potrpežljivi bravec, spoznal že iz teh vrstic, kako deleč smo še od prave omike, ki jo zahteva sedanji čas duševnega in materialnega napredka, in da skoraj vse naše mestica so saj več ali manj podobne ravno popisanemu. — Leži pa v mesticah dokaj doslej spijoče národne moči; zato ni obupati, da ne bi je predramili národu v blagor in državi naši v prid in srečo. Treba le tudi v male mesta, v katerih se je obdržalo toliko slivarstva in starokopitnosti, zasaditi blago seme domo-

rodne ljubezni, da tudi v njih poženo krepke národne cvetlice.

Kako naj bi se to storilo, bom skusil prihodnjič omeniti; danes pa rečem, kakor Slovenec stare korenine pravi: Pomozi nam v to mili Bog!

Narodopisna drobtinica.

Nekoliko o laški kulturi pri Rezjanih.

Prvi sad laške kulture je „dutrena“ (doctrina, to je, krščanski nauk) in v „dutreni“ na prvem mestu je križ delati po latinsko; ta pa se v ustih Rezjana tako glasi: „Nomine patreš, et vilju, e šperto i santo, amen.“ Očenaš latinski je pa tak: „Pater nošter, kve san cöle! Santevicetör naman tua; venja renja tua; fiata voluntaš tua šikudan tera; pane nostra šikudjana bizodja; dibita noštra devitürböš noštriš; an dukas tentacionis; a mala; amen.“

Molitev za mrtve: „Profundis klamja jate domine, žezda voce meje; trantavi itandente i voce pekacionis mejis itd.“ Sv. angelju varhu se Rezjani tako priporočajo: „Andjele deje, kustoda da meje, komise de odje, lumine, sarve, rege, guverna; amen.“

Ako Rezjana vprašaš: ali razume, kaj dé; ti odgovori: „Če ne razumem jaz, razume da ga Bog.“ Če je pa taka, pa nasvetujem prav lahak pripomoček, da se celo sveto mašo vse to moli, kar duhoven moli pri maši, in kdor ima čas, še vsaki dan brevira lahko opravi, kakor duhoven ali menih v kloštru, če prav nobene črke ne pozná. Iz otročjih let se vem spomniti, da smo otroci rekli: „govorimo no enmalo po nemški ali pa po laški; in jeli smo žlobodrati, da nas nobeden ni razumel ne Nemec ne Lah, mi sami sebe pa tudi ne. Če je taka, da je dosti, da Bog razume, naj bi pa človek rajši žlobodral, toda tako, da prvi žlobuder in prvi glas, ki ga človek izusti, če se mu le jezik premakne, naj bi veljal za prvo besedo, ki v mašnih bukvah stoji; drugi pa za drugo in tako naprej do konca. Brevir bi se ravno tako lahko opravil; Bog že vé, koliko zlogov žlobudranja gré na vsako besedo v mašnih bukvah in v brevirji. Kolikokrat so otroci tepeni in lasani, ker jim „dutrena“ v glavo ne gré, in s to „dutreno“ velikokrat otrokom vés drugi krščanski nauk pristudijo. Glejte, to je sad „dutrene“ in laške kulture pri Rezjanih. Tej napaki bi se pač lahko v okom prišlo, bo eden in drugi rekel; duhovni naj bi le rekli, da se Rezjanom latinski moliti ni treba učiti. Res je to; al duhovni tega ne deajo; duhovne dobivajo Rezjani Lahe, mnogi Lahi pa mislijo, da je samo v latinščini in laščini izveličanje.

Ta napaka je že tudi stara, zatoraj Lahom in Rezjanom sveta, čeravno je velika presoja. Nobena naredba pa ni zato sveteja in boljša, če je še tako stara, če ni že dobra sama po sebi. Ker so menda Lahi mislili, da je v latinščini več izveličanja kot v slovenščini, zato so Slovencem slovenski obred vzeli in latinskega vrinili; samo nektare škofije so se tega posiljenja, te presoje obvarovale, ker so vedile, da imajo dosti stare in toraj tudi dosti svete obrede in dosti svetij jezik, v katerem so se obredi opravljali. Rezjanom bi se moglo o tej napaki samo po škofovi besedi pomagati.

Rezjani imajo tudi šolo, toda na laški podlagi in sad te šole je, da se naučé laški brati, nekteri še laški pisati, laški govoriti se pa nobeden ne izučí, kakor se na slovenski zemlji v šolah na kmetih nobeden nemškega izučil še ni. Sad šolski je tudi, da morejo Rezjani pri Božji službi latinski in laški peti, kar spet nobeden ne razume, kakor samo tisti, ki so se s pohiševanjem po Laškem za silo laškega izučili; samo le-ti

*) Beri tudi v tem še celó iz dispositionsfonda podpiranega dunajskega „Bothschafter-ja“ ob priliki Koberjeve pravde. Vred.